

JONGE KLUTEN TUSSEN SUIKERBIETEN

Vogelbeschermingsprijs voor Groninger akkerbouwers

Truus Vermeer

● *Dat natuurbescherming en landbouw lang niet altijd op gespannen voet met elkaar hoeven te staan bewijst het feit dat de eerste vogelbeschermingsprijs van Avifauna Groningen uitgereikt is aan twee Groninger akkerbouwers. Uit een interview met beide boeren blijkt dat er een hoop bereikt kan worden door een creatieve samenwerking tussen beide groepen.*

Avifauna Groningen stelde de prijs 'Vogelbescherming van het jaar' in 1991 in voor inwoners van de provincie Groningen, die zich uit eigen beweging verdienstelijk maken op het gebied van vogelbescherming. Omdat Groningen een agrarische provincie is en omdat Avifauna de afgelopen jaren nogal wat onderzoek gedaan heeft naar de relatie tussen de vogelstand en landschappelijke elementen in het akkerbouwgebied, lag een toekenning van de prijs in die sektor voor de hand: kleine nuances in de bedrijfsvoering kunnen, samen opgeteld, van groot belang zijn voor de vogelstand.

Klutennest

De prijs ging naar H. Westers uit Hornhuizen en P. Wijk uit Uithuizermeeden, akkerbouwers met bedrijven van resp. 84 en 56 ha langs de Groninger kust met een traditioneel bouwplan van aardappelen, suikerbieten en graan. Beiden hebben van jongsaf belangstelling voor vogels en hebben tijdens het werk op de trekker meestal een kijker onder handbereik.

Het bedrijf van Westers in Hornhuizen omvat 'binenland', 'polderland' (tussen slaper- en deltadijk) en kwelderland. Het komt regelmatig voor dat kluten vanuit de kwelder in het polderland neerstrijken om te broeden.

Westers: *'Kluten hebben een geringe plaatsstrouw, ze gaan niet elk jaar naar dezelfde plek terug. Om te broeden kiezen ze landbouwgrond die lang onbedekt blijft, met name suikerbieten. Bovendien moet die grond dicht bij de kwelder liggen, want de jongen worden niet gevoerd, die moeten dus de voedselgebieden zo snel mogelijk kunnen bereiken, ze worden er door hun ouders heen gecoacht.'*

Zo'n klutennest is niet veel meer dan een kuiltje met wat schelpjes en stokjes. Als je er als boer tijdens het werk een paar vindt kun je ze, indien nodig, rustig verplaatsen, daar trekken de vogels zich heel weinig van aan. In de lente van '91 leek het echter wel of de beesten aanvoelden dat Westers die winter een vogelbeschermingskursus gedaan had. Ze toonden massale belangstelling voor een 3/4 ha groot bietenperceel op 300 m van de polderdijk. Toen het aantal nesten opgelopen was tot 30 besepte Westers dat hij dit probleem niet alleen aankon. Hij had hulp nodig van een 'groene club.' Een goede ingang voor deskundige hulp en advies bleek echter niet zo makkelijk te vinden. Uiteindelijk kwamen ambtenaren van Natuur-, Milieu- en Faunabeheer nesten markeren, maar daar bleef het bij. Ondertussen bleven er nieuwe kluten bij komen: uiteindelijk meer dan zestig nesten. Westers en zijn dochter markeerden de nieuw-

gekomen nesten zelf, maar zaten ondertussen met de handen in het haar: zonder ingrijpen zouden de bieten veronkruiden, handmatig schoffelen zou de vogels te veel verstoren en te veel tijd en geld kosten, machinaal schoffelen zou de nesten vernietigen. Aan verplaatsen viel bij deze aantallen niet meer te denken. Het enige alternatief was: nog éénmaal chemisch onkruid bestrijden. Je hoeft dan maar éénmaal op de 24 m een spoor te trekken, maar Westers moest er achter zien te komen of het bestrijdingsmiddel schadelijk zou zijn voor de kluten. Hij belde tenslotte met het Centrum voor Landbouw en Milieu, waar men hem na enige navraag mee kon delen dat hij zonder risico kon spuiten zolang er nog geen jonge kluten of aangepikte eieren waren. Hij spoot de bieten alleen dáár waar het strikt noodzakelijk was. De jonge kluten kwamen uit en verdwenen binnen een paar dagen

P. Wijk

Truus Vermeer

Jan van de Kam

naar het wad.

De konklusie is dat je als boer heel wat moet afbel-
len en doorzetten om in zo'n situatie aan goed
advies te komen en praktische hulp komt niet zo-
maar opdagen.

Westers: *'De groene clubs zijn voor de gemiddelde boer
nog te ontoegankelijk, er is een oerwoud van afkortingen
en ze spreken vaak een andere taal.'*

Vogelbosje

Het bedrijf van P. Wijk in Uithuizermeeden ligt
iets verder landinwaarts en grenst niet direkt aan
de kwelder. In het begin van deze eeuw werd een
nieuw woonhuis op enige afstand ten westen van
de schuren gebouwd. Aan de oostkant van de schu-

ren, op de plek van de voormalige paardenwei,
plantte Wijk 14 jaar geleden een vogelbosje van
een halve hectare. Met name besdragende soorten
als vlier, meidoorn en lijsterbes. Een dichte onder-
groei van bramen en brandnetels houdt katten op
afstand en maakt het terrein aantrekkelijk voor bij
de grond broedende soorten als fitis en tjif-tjaf.
Wijk houdt het bosje bewust hier en daar open,
zijn ervaring is dat het dan aantrekkelijker voor
vogels blijft. Op één van de open plekken staat een
klein schuilhutje. Op de mei-dag dat ik er kwam
stond het fluitekruid te bloeien en zaten spotvogel
en tuinfluiter er uitbundig te zingen. Waar het
vroegere woonhuis stond broedt nu een ransuil in
de dichte klimop. In de herfst is Wijks vogelbosje

Kluut

geliefd bij trekvogels; troepen goudhaantjes
komen dan de luizen uit de esdoorns eten.
Wijk is een vogelaar 'pur sang'. Hij is jaren geleden
begonnen met het snijden van vogels uit hout.
Om de vorm daarvan beter vast te kunnen leggen
begon hij ze vervolgens te fotograferen. Dat leidde
tot een systematische documentatie van zo'n 180
soorten uit de direkte omgeving van Uithuizer-
meeden. Per soort 3 of 4 foto's met daarbij een
klein kommentaar, zoals: *'Bonibekplevier. Leuk vogel-
tje, als het stormt op het wad komt hij op ons bouwland
eten zoeken.'* Van het een kwam het ander en mo-
menteel houdt hij regelmatig lezingen over vogels
en over wat je als boer kunt doen om ze zoveel

Het vogelbosje van P. Wijk in Uithuizermeeden

mogelijk te sparen. Gevraagd naar de vogelstand in Noord-Groningen moet Wijk een eenduidig antwoord schuldig blijven. Sommige soorten gaan achteruit, zoals patrijs, huiszwaluw en huismus. De grauwe gors is helemaal verdwenen. Andere soorten doen het geweldig, zoals de zwarte roodstaart. Sperwer en smelleken nemen toe, scholekster en Kievit veroveren het akkerland.

Wijk en Westers konstateren beiden dat maatregelen die goed zijn voor het milieu helemaal niet altijd direct in het belang zijn van de vogelstand. Het feit dat er géén onbedekte mest meer op het erf mag liggen is volgens Wijk beslist ongunstig voor de zwaluwen, die juist de vliegen eten die op die mest afkomen (*'We zijn eigenlijk veel te schoon en te clean geworden'*). Mechanisch schoffelen mag dan beter zijn voor het milieu dan chemische bestrijdingsmiddelen (die overigens voor de bietenteelt in veel lagere doseringen gebruikt worden dan voorheen), er zullen veel meer nesten bij sneuvelen. *'Met name scholekster en Kievit zag je vroeger niet op akkers nestelen. Vroeger liep je altijd met zo'n man of tien op de akker, nu komt er alleen zo nu en dan een machine. Voor landbouwmachines zijn de vogels niet bang, ze vliegen pas op als je er uit stapt.'*

Minder soorten

Uit het rapport Akkervogels in Groningen van het Sovon-distrikt Groningen en Avifauna (in samenwerking met de PPD Groningen) blijkt dat de soortenrijkdom van het akkerbouwgebied sinds de vorige eeuw geleidelijk afneemt; na de oorlog heeft die ontwikkeling zich versneld.

Oorzaak daarvan ligt in een afname van de variatie. Variatie die van invloed is op voedsel, dekking en nestgelegenheid.

Ben Koks deed in 1990 een onderzoek naar broedvogels van de akkerbouwgebieden en hun relatie met het landschap. In de aanbevelingen van zijn rapport noemt hij:

- Meer variatie in het gewasaanbod.
- Natuurvriendelijk beheren van perceelsranden.
- Natuurvriendelijk beheer van wegbermen, sloten en watergangen.
- Handhaven open karakter van het landschap.
- Ekologiseren van de braakregeling.
- Stichten van akkerreservaten.
- Herstel van verdwenen landschapselementen als: dijken, overhoekjes, onverharde wegen en wegbeplanting.
- Natuurontwikkeling

Kleine marges

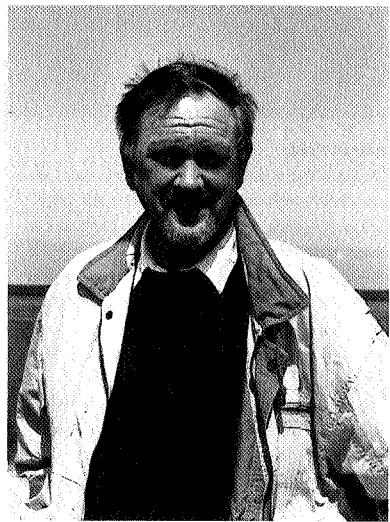
Wat vinden Wijk en Westers van deze aanbevelingen? Wijk: *'De landbouw heeft maar heel weinig ruimte om iets te doen, de marges zijn klein.'*

Westers: *'Boeren hebben wel oog voor natuur en milieu, maar ze moeten er wel bij in leven blijven.'*

Toch blijken beiden binnen die kleine marges wel degelijk mogelijkheden te zien. Het moet dan in de eerste plaats gezocht worden in maatregelen die de bedrijfsvoering niet direct beïnvloeden. Beiden zien nog niet direct veel animo ontstaan voor maatregelen als akkerrandbeheer, waarbij boeren een strook van enkele meters aan de rand van de akkers onbespoten zouden moeten laten.

Westers ziet in eerste instantie veel meer mogelijkheden m.b.t. milieubeheer in de niet productieve oppervlakten van het bedrijf: sloten, bermen, erfbeplantingen, overhoekjes, poelen, dobben, grachten en windsingels. Ook minder productieve oppervlakten als dijken en kwelders kunnen daarbij betrokken worden. *'Bij elkaar is dat een enorme oppervlakte in Nederland'*. Milieuvriendelijk beheer hoeft daarbij de bedrijfsvoering helemaal niet in de weg te staan, zoals bij het (niet) uitmaaien van sloten. Zowel Wijk als Westers laten in de sloten die onder hun eigen beheer vallen het riet een

H. Westers

aantal jaren staan, waardoor een aantrekkelijk milieu ontstaat voor vogels, zoals rietzanger en rietgors. Met het waterschap zou overleg gepleegd moeten worden over de zwetsloten, die nu verplicht elk jaar uigemaaid moeten worden.

Westers: *'Wij hebben als boeren in Hornhuizen 15 jaar geleden al aangehaard dat we de zwetsloten zouden willen verbreden, waardoor elk jaar uitmaaien overbodig wordt. Voor dit soort maatregelen is vermoedelijk een draagvlak te vinden, het gaat daarbij om duizenden kilometers, we zouden de haalbaarheid daarvan moeten onderzoeken.'* Zo zou ook met vrij weinig ingrijpen het beheer van bermen en wallen tussen de akkers veranderd kunnen worden. Wijk: *'We zijn tegenwoordig veel te netjes, het wordt allemaal direct gemaaid uit angst voor verspreiding van onkruid en dat kan ook dank zij alle mechanisatie.'* Alleen al met uitstel van het maaien van de wallen zou al heel wat gewonnen zijn.

Westers: *'Bepaalde onkruiden zoals wilgeroosje en stui-*

tekruid zullen zich nooit over de akker verspreiden, maar dat moet je wel weten.'

Met betrekking tot de erfbeplanting zou je adviezen kunnen geven over bepaalde soorten en op welke plaats die het beste geplant kunnen worden.

Westers: *'Je zou dus voor je bedrijf op vrijwillige basis een plan voor agrarisch natuurbeheer op maat moeten kunnen aanvragen, dat gaat over je improductieve oppervlakten. In Engeland bestaat iets dergelijks al.*

Daarbij kun je de creativiteit van de groene clubs koppelen aan de landbouw.'

Sleutelwoorden daarbij moeten zijn: kleine ingrepen, vrijwillig, op maat, genuanceerd en concreet. Het zijn precies die maatregelen die de heer Wijk al met succes in praktijk heeft gebracht.

Westers: *'Laat de ideeën op een goede manier bij de boer terecht komen, maar dring ze niets op; maak ze niet kopschuw.'* Wijk: *'Je moet de boeren positief benaderen.'*

Wijk ziet bovendien belangrijke mogelijkheden in

Kievit op nest

een ekologisering van de braakregeling. Nu het plan van McSharry erdoor is en de boeren verplicht worden 15% van de graanoppervlakte braak te leggen, moet de milieubeweging daar direct en op een zo hoog mogelijk beleidsnivo op inspelen. *'Geef een goed advies over het gebruik van die grond, het gaat daarbij om gigantische oppervlakten.'*

Literatuur

- Akkervogels in Groningen, Kees van Scharenburg, Jan van 't Hoff, Ben Koks en Alco van Klinken. Uitg. SOVON-distr. Groningen en Avifauna Groningen m.m.v. PPD Groningen. 1990.
- Akkervogels in Noord-Groningen, wat is hun relatie met het landschap, Ben Koks, Uitg. provincie Groningen.